

Warszawa, 14 czerwca 2017 r.

dr hab. Ewa Szczęsna, prof. UW
Wydział Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
w miejscu

Opinia promotorska

o rozprawie doktorskiej magister Weroniki Lipszyc „Kryzys tradycyjnej władzy wzroku w polskiej literaturze i polskim malarstwie na przełomie XIX i XX wieku”

Rozprawa magister Weroniki Lipszyc podejmuje temat w zasadzie nie omawiany w polskiej nauce o literaturze i szerzej nauce o sztuce. Doktorantka bada mianowicie zagadnienie przełomu antywzrokocentrycznego w literaturze polskiej i polskim malarstwie przełomu XIX i XX wieku, tropi jego ślady i sposoby przejawiania się w obu sztukach, by wykazać, że polska kultura przełomu wieków, uwarunkowana historycznie, ale otwierająca się też na nowe tendencje rozwoju, lokuje się pomiędzy paradygmatami wzrokocentrycznym i antywzrokocentrycznym.

Badanie *scopic regimes* na gruncie polskim poprowadzone w części drugiej pracy, poprzedza gruntowna analiza koncepcji wzrokocentryzmu i antywzrokocentryzmu Martina Jaya, której autorka poświęca część pierwszą rozprawy. Doktorantka ukazuje *scopic regimes* jako dyskursy, które kształtują kulturę europejską; pokazuje kryzys władzy wzroku jako zjawisko o zasięgu ogólnoeuropejskim; charakteryzuje moment i uwarunkowania wykształcenia się nowożytnego wzrokocentryzmu, jego związek z perspektywą geometryczną i konwencją mimetyczną, by następnie poddać analizie przyczyny i skutki rozpadu wzrokocentrycznego paradygmatu oraz scharakteryzować cechy istotne przełomu antywzrokocentrycznego. Część pierwsza pracy tworzy mocną podstawę teoretyczną do badań analizowanych zjawisk na gruncie polskim.

Silną stroną rozprawy jest jej transdyscyplinarny charakter. Obecny jest on nie tylko w konfrontacji różnych sztuk: tu literatury i malarstwa oraz szerzej wymiaru literackiego i malarskiego, ale przede wszystkim w operowaniu metodologią, której istotą jest wieloperspektywiczność oglądu – doktorantka bada zagadnienie w kontekście nie tylko kategorii z zakresu wiedzy o sztukach plastycznych i literaturoznawstwa, ale także w kontekście myśli filozoficznej, psychologii widzenia czy wreszcie ukazuje jego odbicie w języku (odwołuje się np. do frazeologii związanej z widzeniem). To wieloperspektywiczne, transdyscyplinarne ujęcie, reprezentujące komparatystykę transdziedzinową, pozwala doktorantce w przekonujący sposób dowodzić własnej tezy o dyskursywności *scopic regimes*; sprawia, że badane zjawiska kulturowe zostają zakotwiczone w różnych przestrzeniach badawczych.

Kompozycja rozprawy jest zwarta i przemyślana, wyraźnie też sfunekcjonalizowana. W rozprawie dominuje ujęcie syntetyczne, wybrzmiewa silny głos badaczki rzetelnie analizującej istniejący stan badań, wchodzącej z nim w dialog i prezentującej własne stanowisko badawcze. Partie analityczne rozprawy – analizy dzieł malarskich, fragmentów utworów literackich podporządkowane zostają założonemu celowi – wydobyciu z badanego

materiału artystycznego cech, własności estetycznych zaświadcujących o kryzysie tradycyjnej władzy wzroku, ale też poświadczeniu swoistego zawieszenia rodzimej sztuki tego okresu między wzrokocentryzmem i antywzrokocentryzmem. Autorka charakteryzuje zatem zależność estetyki twórczej od percepcji, deformacje przestrzenne i niejednorodność budowy perspektywicznej przestrzeni obrazu (w twórczości Olgi Boznańskiej oraz Jacka Malczewskiego), ekspresję jednostkowej podmiotowości w literackich strukturach metaforycznych, oscylację między obrazowaniem alegorycznym a symbolicznym (np. w dziełach Stanisława Wyspiańskiego), czy syntezę mimetycznego i symbolicznego traktowania w malarstwie tematu, koloru, światła. Odkrywając w rodzimej twórczości przejawy buntu wobec paradygmatu wzrokocentrycznego, doktorantka pokazuje jednocześnie oznaki silnego w nim zakotwiczenia i niezdolność do całkowitego uwolnienia się od niego.

Rozprawę magister Weroniki Lipszyc uznaje za dojrzałą badawczo, ważną oraz twórczą – zwłaszcza z uwagi na przedmiot badań i przyjętą metodę badawczą.

